

УДК 9:342 (477) «1917-1921»

Олександр Грибенко

**РОЗБУДОВА СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ЧАСИ УКРАЇНСЬКОЇ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (ЧЕРВЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РР.):
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Автор в цій статті розкрив особливості та структуру судової системи України в часи Української Центральної Ради (червень 1917 – квітень 1918 рр.).

Ключові слова: Генеральний секретаріат судових справ, Генеральний Суд УНР, апеляційний суд, прокурор, Міністерство судових справ.

З утворенням і поступовою еволюцією Української Центральної Ради від громадського органу до вищого законодавчого органу (парламенту) постало гостре питання формування національної судової системи.

Метою статті є розкриття особливостей та структури національної судової системи за часи Української Центральної Ради.

27 червня 1917 р. опубліковано «Декларація Генерального Секретаріату», де вперше окреслено коло діяльності секретаріату судових справ. Так: Завданням Секретаріату в справах судових має бути підготовка судових інституцій на Україні до тих форм і того стану, в якому вони мають бути в автономній Україні. Ця робота має розпадатись на підготовку справи українізації та демократизації суду і виробу відповідних законопроектів, котрі б намітили ті форми суду, які відповідали б автономному ладу на Україні [1, с. 3].

15 червня 1917 р. на Засіданні Малої Ради секретарем судових справ був затверджений В Садовський. Але слід зазначити, що за «Інструкцією Тимчасового уряду Генеральному Секретаріату» від 4 серпня 1917 р. ця посада не передбачалась [2, с. 1].

На думку сучасного дослідника О. Мироненка, судова система України перебувала в підпорядкуванні центру: «У перші пореволюційні місяці на Україні судова система майже нічим не відрізнялась від інших територій Росії, де Тимчасовий уряд ліквідував військові польові суди, станові «особливі присутствія», посади земських начальників, відновив діяльність мирових судів, які були скасовані ще на Україні ще у 1889 році, за виключенням Одеси, Харкова привів судові установи у відповідність з першою редакцією «Судових інститутів 1864 року» [3, с. 69].

Таким чином, лише з поваленням Тимчасового уряду і захопленням влади більшовиками в Петрограді дало можливість знову поставити питання про створення національної судової системи.

На засіданні Української Центральної Ради 30 жовтня 1917 р. прийнято рішення про доповнення складу Генерального Секретаріату «комісарами по справах військових, продовольчих, залізничних, пошти і телеграфу, судових» [4, с. 375]. 1 листопада 1917 р. комісаром судових справ став есер М. Каченко. 7 листопада 1917 р. назву «Генеральний комісаріат судових справ» замінено на «Генеральний секретаріат судових справ» [5, арк. 35].

20 листопада 1917 р. Українська Центральна Рада прийняла постанову: «Суд на Україні твориться іменем Української Народної Республіки» [5, арк. 36].

Після створення Генерального секретаріату судових справ Української Центральної Ради вирішує приступити до реформування судової системи. Перш за все було необхідно приступити до створення найвищого судового органу.

Законопроект про створення Генерального Суду внесено і обговорено на засіданні Генерального Секретаріату 29 листопада 1917 р. він ухвалений Українською Центральною Радою [6, арк. 98–99].

Генеральний Суд мав діяти на засадах, що визначенні законом, до прийняття Конституції. В статті 1 даного закону зазначалось: Генеральний Суд складається з трьох департаментів – цивільного, карного, адміністративного і виконує на цій території України всі функції, належні досі Правительствующему Сенатові в справах судових і справах нагляду над судовими установами і особами судового відомства також тимчасового, до розв'язання питання про скасування особливих судів, виконує функції головного воєнного суду, щодо справ, вирішених на території України [7, с. 1].

Таким чином, недоліком цієї статті було те, що Генеральному Суду надані функції Правительствующего Сенату тільки «в справах судових, і справах нагляду над судовими установами, особами судового відомства». В свою чергу, інструкції, що вирішували всі інші справи, що входили до компетенції найвищого судового органу, не було створено. Лише 2 червня 1918 р.

Генеральному Суду були надані «всі функції, належні до утворення його Правительствующему Сенатові» [8, арк. 14].

Місце перебування Генерального Суду визначено м. Київ. Члени Генерального Суду отримували звання генеральний суддя на основі Конституції. Їх повноваження визначались відповідними дореволюційним російським законодавством.

Введення конкретної справи доручалось одному із судів. Керівництво канцелярією, «розпорядною» та господарською частиною мав здійснювати суддя за призначенням генерального секретаріату судових справ.

При генеральному суді утворювалось також прокуратура, яку очолював старший прокурор. Регламент її роботи затверджувався генеральним секретаріатом судових справ. В прокуратурі Генерального суду згідно штатного кошторису були такі посади: старшого прокурора, три-прокурора, писаря і помічника [9, арк. 213в.].

17 грудня 1917 р. Українська Центральна Рада затверджує закон «Про заведення апеляційних судів». За даним законопроектом передбачалось створення 3 апеляційних судів – Київського, Харківського, Одеського [5, арк. 169–170]. Юрисдикція Київського апеляційного суду поширювалося на територію: Київської, Полтавської, Чернігівської, Волинської, Подільської губерній; Харківського – на територію Харківської і Катеринославської губерній та Бердянського і Мелітопольського повітів Таврійської губернії; Одеського – на територію м. Одеси, а також Херсонську губернію і Дніпровський повіт Таврійської губернії.

Апеляційні суди в своїй діяльності керувались правилами, встановленими раніше для судових палат, але з деякими змінами. Так, згідно ст. 7. Закону посади голів департаменту і посада «старшого голови» не передбачалися. Порядкуючий в кожному департаменті обирався на «загальному судді апеляційного суду звичайною більшістю на 3 роки». З числа порядкуючи на загальному зібранні обиралась особа, яка виконувала функції «Старшого Председателя щодо розпорядку і догляду за всім апеляційним судом».

В разі, якщо вибори зазначених осіб не відбулись, генеральний секретар юстиції призначав своїм наказом.

Прокурорів апеляційних судів призначав, як і прокурорів всіх інших судових установ, генеральний секретар судових справ. В прокуратурі Київського апеляційного суду, згідно з затвердженням штатом були такі посади: старший прокурор, два прокурора, писаря, помічника писаря. 23 грудня 1917 р. прийнято спеціальний закон «Про урядження Прокурорського нагляду на Україні» [5, арк. 176].

Всіх судів апеляційних і Генерального суду призначала Українська Центральна Рада (далі УЦР) на підставі закону «Про умови обсадження і порядок обрання суддів Генерального і апеляційних судів» від 23 грудня 1917 р. [5, арк. 178].

Право на зайняття посади суддів і прокурора зазначених вище судів, мала особа з вищою освітою. Але при отриманні 3/5 голосів присутніх членів УЦР, суддями могли бути обрані і особи без вищої освіти.

Особи, які бажали бути обраними суддями Генерального і апеляційних судів подавали заяву через генеральний секретаріат судових справ в УЦР. Генеральний і апеляційні суди, після сформування персонального складу, мали право пропонувати своїх кандидатів на вакантні місця.

Вибори суддів відбувались шляхом таємного голосування. Обраним вважався кандидат, що набрав більшість голосів, за винятком випадку, коли необхідно обрати 3/5 голосів присутніх членів УЦР.

21 січня 1918 р. відбулися вибори суддів Генерального і Київського апеляційного суду. Суддями Генерального суду були обрані наступні кандидатури: М. Пухтинський, П. Ачкасова, О. Бутовський, Г. Попов. Суддями Київського апеляційного суду обрали: Р. Лашенка, Н. Яценка, В. Коренева, Т. Гречуха, О. Подгорського, І. Малютіна, М. Юдіна, С. Гречинського [10, с. 1].

Штат генерального і Київського апеляційного судів був мало чисельний, особливо якщо зауважити на ту роль, яку вони відігравали у функціонуванні всієї судової системи. До штату генерального суду входили 15 суддів, 4 писаря, 10 помічників писаря, 3 судові виконавці, регістратор, архіваріус. У Київський апеляційний суд передбачено 20 посад суддів, 4 писаря, 15 їх помічників, 2 судових виконавців, скарбник, архіваріус [9, арк. 21–22зв.].

Отже, слід зазначити, що переважна більшість судових органів УНР наприкінці 1917 – початку 1918 рр. не функціонували. На думку Д. Дорошенка: «Більшовицька окупація кінця 1917 і початку 1918 рр. внесла велику дезорганізацію в судове життя: багато судових діячів було замордовано, багато десь поховались і повтікало. Міністри судових справ С. Шелухину, який фактично перший організував міністерство судових справ, довелось відновляти судовий апарат на місцях і робити багато нових призначень на судові посади» [11, с. 371].

Список використаних джерел

1. Вісті з Української Центральної Ради. – 1917. - № 10. – червень. – С. 3. 2. Вісті з Української Центральної Ради. – № 20/21 – листопад. – С. 1. 3. Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. / О.М. Мироненко – К., 1995. – 328 с. 4. Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. – Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. / Упорядн.: В. Ф. Верстюк (керівник), О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький, Г. М. Михайличенко, А. П. Огінська, Т. С. Осташко, В. М. Устименко, Є. П. Шаталіна, О. Й. Щусь, Л. В. Яковлева; Ред. кол.: В. А. Смолій (відп. ред.), В. Ф. Верстюк (заст. відп. ред.), Ю. М. Гамрецький, Б. В. Іваненко, Ю. Ю. Кондуфор, С. В. Кульчицький, Є. П. Шаталіна, О. Й. Щусь, Л. В. Яковлева. НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – К.: Наук. думка, 1997. – 424 с. – (Пам'ятки історії України. Серія V: Джерела новітньої історії). 5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВ України), ф. 1115, оп. 1, од. зб. 1. 6. ЦДАВОВ України, ф. 1063, оп. 3, од. зб. 1. 7. Вісник Генерального Секретаріату. – 1917. – 9 грудня. – С. 1. 8. ЦДАВОВ України, ф. 1064, оп. 1, од. зб. 77. 9. ЦДАВОВ України, ф. 1063, оп. 1, од. зб. 6. 10. Вісник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки. – 1918. - № 2. – 11 січня. – С.1. 11. Дорошенко Д.І. Історія України 1917–1923 рр. У 2-х томах. /Д.І. Дорошенко. – К.: «Темпора», 2002. – Т.1. Доба Центральної Ради. – 437 с.

Александр Грибенко**РЕКОНСТРУКЦИЯ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В ПЕРИОД УКРАИНСКОЙ ЦЕНТРАЛЬНОЙ РАДЫ (ИЮНЬ 1917 – АПРЕЛЬ 1918 ГГ.): ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Автор в данной статье показал особенности и структуру судебной системы Украины в период Украинской Центральной Рады (июнь 1917 – апрель 1918 гг.).

Ключевые слова: Генеральный секретариат судебных дел, Генеральный Суд УНР, апелляционный суд, прокурор, Министерство судебных дел.

Oleksandr Gribenko**STRENGTHENING THE JUDICIAL SYSTEM OF UKRAINE FOR THE TIME OF UKRAINIAN CENTRAL RADA (JUNE 1917 – APRIL 1918): HISTORICAL ASPECT**

The author of this article revealed the characteristics and structure of the judicial system of Ukraine at the time of the Ukrainian Central Rada (June 1917 – April 1918).

Key words: General Secretariat of the cases, the General Court of the UPR, the appellate court prosecutor, the court cases.